

การศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ Multicultural Society Study for Implementation in Southern Border Provinces

เจน สุขศรีทอง (Jane Suksrithong)¹

วิเชียร ตันศิริคงคล (Vichien Tansirikongkhon)²

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ (Samrit Yossomsakdi)³

พร ภีเสก (Pon Pisek)⁴

¹พันเอก, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง

Colonel, Doctor of Philosophy Program Strategy and Security

^{2,3}ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Asst. Prof., Ph.D., Faculty of Political Science and Law, Burapha University

⁴พลโท ดร., อาจารย์พิเศษ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lieutenant General Dr., Special Lecturer, Faculty of Political Science and Law Burapha University

E-mail: janeorchid33@yahoo.com

Received: 18 May 2020

Revised: 10 June 2020

Accepted: 24 June 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความจากการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพในหัวข้อ การกำหนดและการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการในการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ บทความได้นำเสนอถึงนิยามของคำว่าสังคมพหุวัฒนธรรมอันมีความหลากหลาย ซึ่งความหมายโดยรวมนั้นหมายถึงสังคมที่อยู่ร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมอันมีความหลากหลายแตกต่างกัน ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นมีทั้งในแบบที่เป็นพหุวัฒนธรรมนิยมแบบอนุรักษนิยม (Conservative Multiculturalism) พหุวัฒนธรรมนิยมแบบเสรีนิยม (Liberal Multiculturalism) พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Multiculturalism) โดยมีตัวแบบการใช้สังคมพหุวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ หลากหลายประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย ประเทศมาเลเซีย และแม้แต่องค์กรนานาชาติอย่าง

เจน สุขศรีทอง วิเชียร ตันศิริคงกุล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลไทยก็ได้ทำการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมรวมถึงการนำไปสู่การปฏิบัติด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: สังคมพหุวัฒนธรรม, การกำหนดนโยบาย, การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This article is a documentary research article which is a part of qualitative research in the topic of Multicultural Society Policy Formulation and Implementation in Southern Border Provinces of Thailand. The research objectives are 1) study of multicultural society policy formulation in Southern Border Provinces of Thailand and 2) study of multicultural society policy implementation in Southern Border Provinces of Thailand. This article also presents the meaning of multicultural society which is the society consist of culture variety. The multicultural society character and type are the Conservative Multiculturalism, the Liberal Multiculturalism and the Critical Multiculturalism. Multicultural Society model from various countries such as Australia, Malaysia and international organization such as ASEAN. Finally, Thailand has formulated and Implemented the Multiculturalism Society to solve the insurgency problem in Southern Border Provinces of Thailand.

Keywords: Multicultural Society, Policy Formulation, Implementation of the Policy, Southern Border Provinces

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Aristotle, n.d.) ดังนั้นการวิวัฒนาการของมนุษย์จึงควบคู่กับการวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเสมอ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2559) เพราะสังคมคือการรวมตัวกันของกลุ่มคน ซึ่งคนเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน วัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นควบคู่ไปกับสังคมมนุษย์ เราจึงไม่สามารถแบ่งแยกสังคมออกจากวัฒนธรรม และในทางกลับกันเราก็ไม่สามารถแบ่งแยกวัฒนธรรมออกจากสังคมได้ มีความจริงที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติธรรมดาและเกิดขึ้นได้เสมอ โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หลายครั้งที่เราไม่สามารถที่จะคาดการณ์ได้ล่วงหน้า รวมทั้งเราก็ไม่สามารถทราบได้เลยว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปในทางเจริญขึ้นหรือถดถอย เกิดขึ้นเร็วหรือช้า มีความสอดคล้องหรือมีความขัดแย้ง โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสังคมต่างวัฒนธรรมมีเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ความขัดแย้งในห้วงสงครามเย็นเป็นความขัดแย้งจากความแตกต่างในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง

แต่เมื่อภายหลังการยุติของสงครามเย็น ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางการเมืองและเศรษฐกิจ ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม (Samuel P. Huntington, 1996) ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก เช่น ความขัดแย้งในบอสเนีย ชูดาน ฟิลิปปีนส์ อินโดนีเซีย หรือแม้แต่ความขัดแย้งในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเมื่อความขัดแย้งส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา รัฐต่างๆจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะลดความขัดแย้งดังกล่าวให้ได้ โดยนโยบายสังคมนิยมวัฒนธรรมก็เป็นนโยบายหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวไม่เว้นแม้แต่รัฐบาลไทยก็ใช้นโยบายสังคมนิยมวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นเดียวกัน ดังนั้นนโยบายสังคมนิยมวัฒนธรรมจึงเป็นนโยบายใหม่ที่หลายคนยังไม่คุ้นเคย เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่เข้าใจหรือมองเรื่องสังคมนิยมวัฒนธรรมไปในมุมที่แตกต่างกันจนบางครั้งก็มีข้อโต้แย้งกันในเรื่องดังกล่าว จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่เราควรได้ศึกษาเรื่องสังคมนิยมวัฒนธรรมอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดการตกลึกองค์ความรู้ดังกล่าวได้อย่างแท้จริงก่อนที่จะนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

นิยามของคำว่า สังคมนิยมวัฒนธรรม

คำว่าสังคมนิยมวัฒนธรรมนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554) ไม่ได้มีการแปลความหมายจากคำนี้โดยตรง แต่ถ้าหากจะแยกคำออกจากกันแล้วทำการแปลความหมายของคำนั้นๆ ก่อนจะนำมารวมความหมายกันอีกครั้งหนึ่งก็จะได้ว่า “สังคม” หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน อาจมีกฎเกณฑ์ ระเบียบ วัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น สังคมชนบท หรือหมายถึง วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้าน หรือแม้แต่ที่เกี่ยวกับการพบปะสังสรรค์หรือชุมนุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม ส่วนคำว่า “พหุ” หมายถึง มากหรือหลาย เช่น คำว่าพหุภาคีแปลว่า มากฝ่ายหรือหลายฝ่าย และคำว่าวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะหรือวิถีของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา ดังนั้นหากจะรวมความหมายทั้งหมดของคำว่าสังคมนิยมวัฒนธรรม ก็จะมี ความหมายว่า กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ วิถี ความเชื่อที่หลากหลายนั่นเอง แต่ในทางกลับกันใน Oxford Dictionary (2018) กลับมีคำแปลของคำว่า multicultural ไว้ว่า เกี่ยวกับหรือประกอบด้วย ความหลากหลายในวัฒนธรรมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมหนึ่ง ดังนั้นจึงจะเห็นได้สองกรณีคือ กรณีที่หนึ่ง คำว่าสังคมนิยมวัฒนธรรมนั้นเป็นการยืมคำศัพท์ในภาษาอังกฤษมาใช้เนื่องจากในพจนานุกรมไทยไม่ได้มีการระบุคำนี้โดยตรง แต่เป็นการใช้การผสมคำเพื่อให้ได้ความหมายเดียวกันกับคำเดิมในภาษาอังกฤษ กรณีที่สอง ในความหมายของคำว่า multicultural นั้น จะมีความหมายที่เกี่ยวกับ society เกี่ยวข้องด้วยโดยตลอด นั่นหมายถึงคำว่า พหุวัฒนธรรมนั้นจะประกอบด้วยคำว่าสังคมอยู่เสมอในความหมายของตัวมันเอง ดังนั้น

เจน สุขศรีทอง วิเชียร ตันศิริภคกุล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

ในการศึกษานิยามของคำว่าสังคมพหุวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องศึกษาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจมีการแปลความหมายที่แตกต่างกัน ตามแต่ที่จะเอามาใช้ในแต่ละครั้งคราวไป นอกจากนี้ ศัพท์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมยังมีอีกมากซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมต่อไป ดังนั้นหากจะศึกษาในเรื่องของสังคมพหุวัฒนธรรมให้ถ่องแท้ จึงจำเป็นต้องให้ความหมายของคำเหล่านี้เสียแต่เนิ่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน เช่น คำว่า multiculturalism (Oxford Dictionary, 2018) แปลว่า การทำให้ปรากฏหรือการสนับสนุนให้เกิดความหลากหลายในวัฒนธรรมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมหนึ่ง หรือคำว่า multiculturalist ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ที่ใช้ขยายคำนาม เช่น multiculturalist theory ก็แปลความหมายว่า ทฤษฎีว่าด้วยความหลากหลายในวัฒนธรรมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคม และสุดท้ายคำว่า multiculturally ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ใช้ขยายคำที่เป็น กริยาหรือคำคุณศัพท์อีกทีหนึ่ง เช่น multiculturally inclusive แปลว่า การมองอย่างกว้างๆ ในเรื่องความหลากหลายในวัฒนธรรมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคม

นอกจากการแปลความหมายอย่างตรงตัวแล้ว ก็ยังมีผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า สังคมพหุวัฒนธรรม ไว้อีกมาก ตัวอย่างเช่น นิติไทย นัมคณิศรณ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายว่า สังคมพหุวัฒนธรรมหมายถึงกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถี ชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากกระบวนการคิดและ สัญลักษณะที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษาซึ่งเป็นตัวกำหนดให้บุคคลมีความคิดความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำในลักษณะที่ แตกต่างกันไป Bipan Chandra และ Sucheta Mahajan (2007) นิยามคำว่าพหุวัฒนธรรมว่าหมายถึงการร่วมกันในเรื่องการตีความตัวตน โลก และกลุ่มชน ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม นอกจากนี้ยังรวมถึงทัศนคติในลักษณะของตนเอง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ชุมชน รวมทั้งการนิยามที่สำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมทางศีลธรรม และอุดมคติ รวมทั้งการนำเสนอกรอบแนวคิด สถิติปัญหาและกรอบคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ส่วน อ.ศิริรัตน์ แอดสกุล (2559) ให้ความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรมว่า เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการมีคนหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่ในสังคมเดียวกัน นอกจากนี้ การมองสังคมพหุวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจของ อ.กฤษติกา คงสมพงษ์ (2552) โดยอธิบายเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมว่า การที่สังคมหนึ่งๆ นั้นมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะโลกยุคปัจจุบันไม่สามารถปิดกั้นข้อมูลข่าวสารได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องปรับตัวในการที่จะอยู่ร่วมกับคนในสังคมที่มีวัฒนธรรมอื่นที่ไม่เหมือนกับของตนเอง โดยการอยู่ร่วมกันนั้นอาจมีทั้งสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขหรือเกิดความขัดแย้ง ทั้งนี้การที่จะอยู่ร่วมกันได้จะต้องมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยสรุปคือพหุวัฒนธรรมในสังคม จึงเป็นเค้าโครงของความเชื่อ การปฏิบัติ พิธีกรรม วรรณกรรม นิยามทางศีลธรรม ภาษิตคำพังเพย เรื่องตลก อารมณ์ขัน ภาษากาย และแนวทางในการดำเนินชีวิตในแง่มุมที่ต่างออกไป

ลักษณะของพหุวัฒนธรรม

พหุวัฒนธรรมนิยมก่อเกิดขึ้นจากประเทศตะวันตกในฐานะที่จะเป็นสิ่งที่มาทดแทนรูปแบบเก่าๆ ของการจัดระบบตามลำดับชั้นของชาติพันธุ์และเชื้อชาติ ด้วยความสัมพันธ์ใหม่ขงพลเมืองประชาธิปไตย (Kymlicka, 2012) ทั้งนี้มีหลายปัจจัยที่สามารถส่งเสริมให้นำแนวคิดพหุวัฒนธรรมไปใช้ได้ประสบความสำเร็จ เช่น

1. การไม่มีประเด็นความมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์
2. สภาพสังคมที่เน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน
3. การมีการควบคุมชายแดนที่ดี
4. การที่ผู้อพยพไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์เดียว แต่มีความหลากหลายในกลุ่มนี้
5. ความเท่าเทียมกันด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนี้คุณลักษณะของพหุวัฒนธรรมนิยมคือความรู้สึกที่ดีที่สังคมจะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เป็นที่ที่พลเมืองรับรู้ได้ถึงการโอบล้อมโดยปราศทางประเพณี กิจวัตร เพลง อาหารที่เกิดขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรม และด้วยภาพลักษณ์ของพหุวัฒนธรรมนิยมนี้ จะต้องถ่ายทอดไปยังโรงเรียน การแสดงในงานประเพณีต่างๆ ในสื่อสารมวลชน ในพิพิธภัณฑ์และในที่อื่นๆ ทั้งนี้รูปแบบพหุวัฒนธรรมในลักษณะนี้ต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้ด้วย

1. พหุวัฒนธรรมนิยมเพิกเฉยต่อประเด็นปัญหาด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะพหุวัฒนธรรมนิยมไม่สามารถถูกใช้ในแก้ปัญหาดังกล่าวได้
2. ถึงแม้จะปฏิบัติตามเป้าหมายสูงสุดในการทำความเข้าใจเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่การทำให้เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องทางกฎหมายและมีผลบังคับทางกฎหมายเป็นเรื่องที่อันตราย
3. พหุวัฒนธรรมนิยมมีความพยายามที่จะสนับสนุนให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนเอง แต่จะไม่มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ผสมวัฒนธรรม หรือการหลอมรวม
4. แนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมนี้จะไม่สามารถปฏิบัติได้ หากกลุ่มวัฒนธรรมนั้นๆ มีข้อจำกัดด้านวัฒนธรรมตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้นการเจริญขึ้นหรือถดถอยลงของพหุวัฒนธรรมจึงเป็นไปตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยพหุวัฒนธรรมนิยมเริ่มต้นขึ้นในห้วงของประชาธิปไตยเบ่งบานในปลายทศวรรษที่ 60 คือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พหุวัฒนธรรมนิยมเป็นส่วนหนึ่งของภาพใหญ่ในเรื่องการปฏิรูปทางสิทธิมนุษยชนซึ่งเกี่ยวข้องกับความหลากหลายชาติพันธุ์และเชื้อชาติ โดยแท้จริงแล้วแนวคิดดังกล่าวได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ทั่วโลกต่อต้านฮิตเลอร์ผู้นำเผด็จการและอาชญากรสงคราม ต่อมาองค์การสหประชาชาติได้เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนในเรื่องความเท่าเทียมกันของเชื้อชาติและประชาชน โดยมีคลื่นแห่งการขับเคลื่อนอยู่ 3 ช่วงก็คือ 1) การปลดปล่อยจากการล่าอาณานิคมห้วง ค.ศ. 1948 – 1965 2) ต่อจากนั้นเป็นเรื่องประเด็นการต่อต้านการเหยียดคนผิวดำในประเทศสหรัฐอเมริกาห้วง ค.ศ. 1955 – 1965 และ 3) ห้วงสุดท้ายคือในยุคของ

เจน ลูคศรีทอง วิเชียร ตันศิริภคกุล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

พหุวัฒนธรรมนิยมและความชอบธรรมของชนกลุ่มน้อยซึ่งเกิดขึ้นห้วงตั้งแต่ ค.ศ. 1960 ทั้งนี้พหุวัฒนธรรมนิยมในต่างประเทศตะวันตกมักใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์การของผู้อพยพ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสามารถนำมาใช้กับชนกลุ่มน้อยและชนพื้นเมืองดั้งเดิมในพื้นที่ก็ได้ โดยกลุ่มอพยพมักไม่สนใจเรื่องดินแดนเท่าไร แต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อใช้กับชนกลุ่มน้อยและชนพื้นเมืองมักมีเรื่องสิทธิในดินแดนหรือภาษาราชการเหล่านี้มาเกี่ยวข้องกับ Banting และ Kymlicka (2012) ได้เสนอปัจจัยในการวัดความก้าวหน้าของนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมดังนี้

1. สถาบันหรือรัฐสภาได้รับรองพหุวัฒนธรรมนิยมที่นำไปใช้ในระดับศูนย์กลาง ภูมิภาค และระดับเทศบาล

2. มีการใช้พหุวัฒนธรรมนิยมในโรงเรียนและหลักสูตร

3. มีผู้แทนของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อพิจารณาข้อมูลและใบประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน

4. มีตัวอย่างของระเบียบการแต่งกายทั้งที่เป็นรัฐบัญญัติและนิติบัญญัติ

5. อนุญาตให้ถือสองสัญชาติได้

6. มีงบประมาณสนับสนุนกลุ่มองค์กรทางชาติพันธุ์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม

7. มีงบประมาณสนับสนุนระบบการศึกษาแบบสองภาษาหรือการใช้ภาษาแม่

8. รับรองกิจกรรมทุกกลุ่มไม่เว้นแม้แต่กลุ่มผู้อพยพพลัดถิ่น

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2560 (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560) ได้กำหนดนโยบายในเรื่องสิทธิของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมไว้บางส่วนคือ ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 21 กำหนดไว้ว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ และในหมวดเดียวกันในมาตรา 31 กำหนดว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ประเภทของพหุวัฒนธรรมนิยม

ปัจจุบันพหุวัฒนธรรมนิยมเป็นหัวข้อที่แผ่กว้างออกไป สังคมมักมีคำถามในเรื่องความเท่าเทียมกันของเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศ ชนชั้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นความสำคัญอันดับต้นๆ ที่ทำให้เกิดการตื่นตัวในสังคม แต่ก็ไม่ใช่คำถามที่ตอบได้โดยง่ายเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันของกลุ่ม แต่สิ่งหนึ่งในความหลากหลายและการก่อสร้างของพลังอำนาจที่เกิดขึ้นใหม่นี้ กลับเป็นเบ้าหล่อหลอมสังคมอเมริกันในยุคปัจจุบัน หากจะ

มองอย่างเป็นกลางต่อข้อถกเถียงในหมู่สังคมนิยมพหุวัฒนธรรมว่าการที่จะนำพาความคิดแบบนี้ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จสู่เป้าหมายนั้นทำอย่างไร นักวิชาการจึงได้การแบ่งประเภทของพหุวัฒนธรรมนิยมออกเป็น 3 ประเภทซึ่งเป็นการแบ่งแบบอย่างคล่าๆ ไม่ชัดเจนมาก ทั้งนี้เพื่อให้เราได้ทำความเข้าใจถึงความแตกต่างของประเภทของพหุวัฒนธรรมนิยมมากขึ้น

1. พหุวัฒนธรรมนิยมแบบอนุรักษนิยม (Conservative Multiculturalism) นั้น DANIEL LARISON (2005) ได้กล่าวไว้ในบทความของเขาเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมว่าการสร้างการมีส่วนร่วมในเรื่องความเชื่อและการนำไปสู่เป้าหมาย ซึ่งนักวิชาการฝ่ายเสรีนิยมได้พยายามที่จะโอบอุ้มศาสนาของชนกลุ่มน้อยและตัวแทนของชนกลุ่มน้อยเพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจในที่ทำงานและในโรงเรียนได้ สิ่งแรกที่ต้องตั้งข้อสังเกตคือพหุวัฒนธรรมควรดำเนินไปอย่างมีขั้นตอน มิเช่นนั้นพหุวัฒนธรรมจะเป็นคำที่ไร้ซึ่งความหมาย ตัวอย่างของการพัฒนาพหุวัฒนธรรมแบบไม่มีขั้นตอน เช่น การที่วัฒนธรรมจำนวนมากที่แสดงออกถึงความโดดเด่นมาพร้อมๆ กันหรือมีการลอกเลียนวัฒนธรรมอื่นจนทำให้เกิดความขัดแย้งกันเอง ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่าแท้จริงแล้ว ไม่มีอนุรักษนิยมที่จะสามารถเป็นพหุวัฒนธรรมได้ และไม่มีใครหยุดความเป็นอนุรักษนิยมได้ ดังนั้น พหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมจึงมีความเชื่อว่าความแตกต่างของชาติพันธุ์เป็นเรื่องปกติและปรับเปลี่ยนได้ เมื่อคนๆ หนึ่งยอมรับในชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งก็จะได้สัมผัสชีวิตและอัตลักษณ์ของตนเองและเข้าใจว่าอัตลักษณ์เป็นบางสิ่งที่พัฒนาปรับเปลี่ยนได้ อย่างไรก็ตามนักอนุรักษนิยมแบบโบราณจะไม่เชื่อว่ามีคนในวัฒนธรรมที่ค้ำค้ำกว่ามากมายสามารถถูกกดทับด้วยค่านิยมและประเพณีที่แตกต่างของอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งได้ แต่ต่อมาพหุวัฒนธรรมได้ถือกำเนิดขึ้นในเชิงจิตวิทยาโดยเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ถดถอยและใกล้เข้าสู่สภาวะอันเสื่อมสลายของวัฒนธรรมตะวันตกไปสู่สังคมนิยมใหม่ที่ดีขึ้น ซึ่งพหุวัฒนธรรมถูกใช้โดยบุคคลที่กำลังเสื่อมศรัทธาในวัฒนธรรมตะวันตกที่ถูกกีดกันในลักษณะของการเหยียดหยามวิถีชีวิตตนเอง ทั้งนี้ความรักและการเคารพให้กับสถานที่สำคัญ ประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญถูกแปรเปลี่ยนไปในรูปแบบที่ไม่แน่นอน ดังนั้นแท้จริงแล้วพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมมีความมุ่งหมายที่จะทำให้สถานที่ประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญเหล่านี้คงรูปเป็นร่างได้ในสังคมนิยมใหม่ ฉะนั้น ตามที่ได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญผ่านการถ่ายทอดผ่านประวัติศาสตร์ ดังนั้นทุกคนในพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมจะต้องตระหนักถึงดินแดนและผู้คนของกลุ่มตนเองผ่านวัฒนธรรมอันหลากหลาย มันจะไม่มีค่าเลยถ้าพหุวัฒนธรรมเป็นไม่สามารถทำให้เกิดความตระหนักรู้ในการยินยอมให้วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยได้สามารถแสดงออกได้ เพราะคนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะแสดงออกถึงขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไว้เฉพาะในกลุ่มตน โดยเฉพาะในดินแดนของตนเอง ดังนั้นหากต้องมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะทำให้ไม่เกิดความใกล้ชิดกับดินแดนที่พวกเขาเข้าไปอยู่ใหม่ ถึงแม้พหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยฝ่ายซ้ายอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าในเชิงอนุรักษนิยมพหุวัฒนธรรมในลักษณะนี้

เจน ลูคัสทอน วิเชียร ตันศิริภคกุล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

เป็นผลลัพธ์ของบรรทัดฐานคริสต์ศาสนิกชนเอกเช่นเดียวกับประเพณีของชาติที่มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่วัฒนธรรมหนึ่งจะพยายามที่จะควบคุมวาทกรรมและบรรทัดฐานของอีกวัฒนธรรมหนึ่งเสมอ ยกเว้นเมื่อวัฒนธรรมที่เหนือกว่านั้นกำลังจะล่มสลายและสมาชิกเสื่อมศรัทธาจึงต้องพยายามจินตนาการถึงวิถีชีวิตที่แตกต่าง การเล่นที่แตกต่าง ประเพณีที่แตกต่างซึ่งสามารถอยู่ร่วมกันได้และก็สอดคล้องกับที่วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยก็ต้องการที่จะแสดงจุดยืนเช่นเดียวกัน สิ่งนี้เป็นทางที่ดีที่สุดในการอยู่รอดของวัฒนธรรมที่กำลังจะตายอันเนื่องมาจากไม่สามารถส่งต่อวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไปได้ จึงสรุปได้ว่าใครก็ตามที่อยู่ในวัฒนธรรมที่เหนือกว่าและต้องการรักษามันไว้ให้ได้ยาวนานที่สุดก็ต้องใช้แนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมแบบอนุรักษนิยมเป็นเครื่องมือทั้งสิ้น

โดยสรุปแล้วพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมจึงเป็นความหวังของทุกชั้นตอนในการบูรณาการความแตกต่างในสังคม โดยที่ไม่ทำให้สังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ภายใต้ระบบในอุดมคตินั้น คนที่มาจากต่างภูมิภาคและต่างอัตลักษณ์จะไม่ถูกต่อต้านเมื่อย้ายมาตั้งรกรากใหม่ เช่น ในสหรัฐอเมริกา โดยการย้ายถิ่นฐานนี้อาจทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางเชื้อสาย แต่ก็ทำให้เกิดความหลากหลายและเป็นสีสันที่จะมีหญิงชายที่ต่างเชื้อชาติต่างชาติพันธุ์และต่างประสบการณ์มาอยู่ในสังคมเดียวกัน พหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษนิยมจะสนับสนุนแนวคิดของบทสรุปทางวัฒนธรรมอันที่จะทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสิ่งที่เป็ความชาญฉลาด ความดีงาม ซึ่งจะทำให้เกิดบทสรุปสุดท้ายบนความแตกต่างด้านเชื้อชาติ โดยสิ่งนี้จะเป็จุดยืนจุดหนึ่งในลัทธิชาตินิยมที่จะทำให้สังคมเปิดรับความเป็นอื่น トラบเท่าที่ผู้ที่มาใหม่สามารถแยกพวกตนจากวัฒนธรรมภายนอกของสังคมเดิมและยอมรับสัดส่วนที่ไม่มากของวัฒนธรรมที่แตกต่างในที่ที่พวกเขาตั้งรกรากใหม่ได้

2. พหุวัฒนธรรมนิยมแบบเสรีนิยม (Liberal Multiculturalism) นักวิชาการชาวแคนาดา ผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการวิชาการในเรื่องพหุวัฒนธรรมอย่าง Kymlicka (2018) ได้กล่าวถึงพหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงข้อตกลงอันที่จะยอมรับและให้อิสระในการเลือกรูปแบบความเชื่อในคตินิยมที่รอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของส่วนคนส่วนกลางกับวัฒนธรรมรูปแบบเฉพาะรวมทั้งประเพณีทางศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่งบ่อยครั้งที่สังคมอาจทิ้งให้ความความสำคัญและไม่ให้ความสำคัญจนนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม สิ่งนี้ทำให้พหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมถูกมองว่าเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งพร้อมไปด้วยการยึดถือค่านิยมของการยอมรับและการรักษาสมดุลของการปฏิบัติที่สอดคล้องในสังคมแห่งอิสระภาพกับการปกครองตนเอง ซึ่งสังคมพหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมนั้นแฝงไปด้วยการวางกรอบที่กำหนดสิทธิของชนกลุ่มน้อยในการอนุญาตให้ตั้งคำถาม ทบทวน หรือปฏิเสธกลุ่ม นอกจากนี้ถ้าชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เปิดเผย ยอมรับ และด้านทานกระแสของอำนาจแบบเบ็ดเสร็จได้พวกเขาจะจะได้เพียงแค่ถูกขนานนามให้เกิดความตระหนักรู้ต่อสาธารณะว่ามีตัวตนอยู่จริง ตัวอย่างหนึ่งของสังคมพหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมคือพหุวัฒนธรรมในสาธารณรัฐฝรั่งเศส สิ่งซึ่งเป็นการนำไปใช้ที่ชัดเจนคือตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 ได้มีการห้ามสวมฮิญาบในที่สาธารณะหรือแม้แต่ในโรงเรียน รวมถึงการห้ามไม่ให้มีโรงเรียนทางศาสนาในฝรั่งเศส และในปี 2010 ฝรั่งเศสได้ผ่านกฎหมายการห้ามสวมฮิญาบแบบ

ปิดบังใบหน้าในที่สาธารณะ และในปี 2011 ประเทศเบลเยียมก็ผ่านร่างกฎหมายดังกล่าวเช่นกัน อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นที่ไม่เห็นด้วยของผู้นิยมพหุวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มองว่าพหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมเป็นการรุกรานพหุวัฒนธรรมด้วยตนเองหรือไม่

3. พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Multiculturalism) โดยกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐOhio ซึ่งประกอบด้วย Michelle Attias, Youngaah Koh, Kate Bryant Nordstrom, Audrey Reeves, และ Katie Owens Uelk (n.d.) ได้ระบุไว้ว่าโดยทั่วไปพหุวัฒนธรรมถือกำเนิดขึ้นเพื่อต่อสู้กับการเหยียดเชื้อชาติและการเหยียดผิวซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างและหลังสงครามกลางเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา พหุวัฒนธรรมแบบเชิงวิพากษ์เป็นแนวคิดที่ถูกร่างโดยทฤษฎีเชิงวิพากษ์ของ Max Horkheimer ในทศวรรษ ที่ 1920 ร่วมกับทฤษฎีพหุวัฒนธรรมในการศึกษาของ James A. Bank ในทศวรรษที่ 1960

มีคำถามที่ว่า ถ้าคุณเกิดและเติบโตในประเทศสหรัฐอเมริกา คุณเคยได้เฉลิมฉลองวันสำคัญทางประวัติศาสตร์ของคนผิวสีบ้างหรือไม่ เคยได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของวีรบุรุษผิวสีและกินอาหาร Soul Food เป็นอาหารกลางวันในโรงกาแฟบ้างหรือไม่ คุณครูของคุณเคยสอนคุณเกี่ยวกับกลุ่มชนอินเดียแดงและหลังจากนั้น ได้สอนให้คุณประดิษฐ์เครื่องรางในการดักจับผี (เป็นเครื่องรางที่นิยมในกลุ่มชนอินเดียแดง) เพื่อกรองผีร้ายของคุณบ้างหรือไม่ สิ่งทีกล่าวมาข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างของพหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษ์นิยมซึ่งส่งเสริมกรอบความคิดในการทำความเข้าใจทั้งเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวกันและความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไปพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตาม พหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษ์นิยมมีข้อจำกัดในการมองพหุวัฒนธรรมแบบผิวเผินด้วยการไม่มีการตั้งคำถามต่อโครงสร้างของระบบสังคมในเรื่องความไม่เสมอภาคและอำนาจด้วยการละเลยการให้ความสำคัญของการให้อำนาจและความเสมอภาค พหุวัฒนธรรมแบบอนุรักษ์นิยมจึงช่วยส่งเสริมการมีอำนาจของกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นชนชั้นนำของสังคม

ในทางตรงกันข้าม พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ต้องการค้นหา ตั้งคำถาม และขัดขวางโครงสร้างทางอำนาจแบบเดิม พหุวัฒนธรรมมีหลักสำคัญคือการพุ่งเป้าไปที่โครงสร้างทางสังคมที่ไม่เสมอภาคเพื่อจะได้สร้างสรรค์โครงสร้างทางสังคมที่เสมอภาคขึ้นมาใหม่ ซึ่งพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ต้องเผชิญกับเรื่องชาติพันธุ์ชนชั้น เพศภาวะและแนวคิดที่มีอคติในมุมแคบ ทั้งนี้พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์มีจุดประสงค์เพื่อที่จะส่งเสริมพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมให้ดีขึ้นสำหรับทุกๆ คนไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคนชั้นนำของสังคมและถึงแม้จะมีมุมมองที่หลากหลายในเรื่องของพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ แต่มี 3 หลักการที่นักการศึกษาใช้ในการจัดทำหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนตั้งคำถามในเชิงวิพากษ์และปรับเปลี่ยนสังคมไปสู่ความเสมอภาค ซึ่งหลักการดังกล่าวคือ

3.1 วัฒนธรรมและการกดขี่ การกดขี่ทางวัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นเมื่อค่านิยมและความเชื่อของวัฒนธรรมของชนชั้นปกครองได้มีอิทธิพลต่อบรรทัดฐานของสังคม และค่านิยมและความเชื่อของกลุ่มคนที่ถูกปกครองกลายเป็นอื่นและมีความคิดว่าเป็นค่านิยมและความเชื่อที่ด้อยกว่า พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์

เจน ลูซศรีทอง วิเชียร ตันศิริคงคล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

ต่อต้านการครอบงำดังกล่าวด้วยการรื้อสร้างแนวคิดของกลุ่มชนชั้นปกครองและขยายเสียงของกลุ่มชนที่ถูกครอบงำในเรื่องของประวัติศาสตร์ที่ถูกบิดเบือนและการทำผิดกฎหมาย

3.2 อำนาจและการครอบงำ พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์พยายามอย่างหนักในการจุดประกายแสงในเรื่องอำนาจและการครอบงำผ่านคำถามเชิงวิพากษ์ เช่น อะไรคือหลักคิดของเรื่องนี้ อะไรคือความเชื่อของสังคม การสนับสนุนของกลุ่มนั้นๆ ต่ออำนาจในการปกครองเป็นเช่นไร กลุ่มชนที่ถูกเลือกมีสิทธิพิเศษหรือไม่ ความไม่เสมอภาคในชาติพันธุ์ ชนชั้น ความเท่าเทียมทางเพศ ศาสนา ความสามารถและเพศสภาพมีและเกิดขึ้นจริงในสังคมหรือไม่ สิ่งเหล่านี้สามารถแจกแจงเมื่อมีการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์จึงส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์การได้มาซึ่งอำนาจและสิทธิพิเศษที่ส่งผลให้เกิดสภาพที่แท้จริงของการศึกษาและสังคมในปัจจุบัน

3.3 องค์กรความรู้และกระบวนการ พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ไม่ใช่สูตรสำเร็จของการแก้ปัญหา แต่เป็นกระบวนการในการตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในโลกใบนี้ มันไม่ใช่แนวทางเดียวที่จะเข้าถึงพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์แต่เกิดขึ้นเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน การได้มาซึ่งองค์ความรู้เกิดขึ้นในพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ก็ต่อเมื่อมีการตั้งคำถาม เช่น ใครเป็นคนเขียนบทความนี้ใครที่ถูกระบุและใครที่ถูกปิดบังในงานเขียนดังกล่าว ตัวอย่างของพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ได้แสดงออกผ่านศิลปินหลากหลาย เช่น Guerrilla Girls ศิลปินที่ขับเคลื่อนองค์กรสตรีได้ท้าทายเรื่องอคติในเพศสภาพและชาติพันธุ์ผ่านทางผลงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์โดยการแสดงความจริงเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคด้านเพศสภาพและชาติพันธุ์ลงบนป้ายประกาศโฆษณา หรือศิลปินที่รู้จักกันในนาม Banksy ได้ประดิษฐ์ลวดลาย Graffiti เกี่ยวกับความไม่เสมอภาคด้านชาติพันธุ์และการเมือง ในขณะที่งานศิลปะของ Ai Weiwei ถ้าท้าทายรัฐบาลในเรื่องการปกปิดการทุจริต ซึ่งจะเห็นได้ว่างานศิลปะของพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์เป็นการริเริ่มที่จะส่งเสียงของอำนาจและความเสมอภาคออกมา

ดังนั้น โดยสรุปพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์เป็นความจำเป็นต่อสังคมประชาธิปไตยที่ให้เสรีต่อประชาชนในการพิจารณา วิจัย และขจัดรากเหง้าของโครงสร้างของสถาบันที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคได้ พหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์จึงเสนอแนะกรอบแนวคิดที่จะนำสังคมไปสู่ความเสมอภาคได้

ตัวแบบการลดความขัดแย้งด้วยสังคมพหุวัฒนธรรมนิยม

แนวคิดของการลดความขัดแย้งในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งรัฐบาลในประเทศเหล่านี้ใช้แนวคิดแบบพหุสังคมเป็นนโยบาย (อมรา พงศาพิชญ์, 2545) ในการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมร่วมในประเทศ เพื่อให้สามารถที่จะอยู่ร่วมกันโดยลดความขัดแย้งของการปะทะกันของวัฒนธรรมขึ้นได้

1. ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซีย (ศุภการ สิริไพศาล และอดิศร ศักดิ์สูง, 2552) ต่อเนื่องมาจากนโยบายในการปกครองอาณานิคมเมื่อครั้งที่ยังอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ที่มีความไม่เสมอภาคกันของกลุ่มชาติ

พันธุ์ต่างๆ โดยในปี ค.ศ.1957 มาเลเซียมีความท้าทายต่างๆ มากมาย เช่น เรื่องเสถียรภาพของชาติ ความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งหนึ่งในปัญหาของมาเลเซียคือการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัฒนธรรม โดยชนชาติในมาเลเซียส่วนใหญ่ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ ก็คือ ชาวมลายูท้องถิ่น ชาวจีนและชาวอินเดีย โดยชาวจีนและอินเดียส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเป็นกรรมกรในการก่อสร้าง การทำเหมืองแร่ การทำสวนยางพารา และด้วยการที่คนจีนนั้นมีความมูมานะอยู่ในตัว ส่วนชาวอินเดียนั้นก็มีความฉลาดและตระหนี่ถี่เหนียว ทำให้คนจีนและอินเดียนั้นมีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพจนมีฐานะดีขึ้น ทั้งชาวจีนและชาวอินเดียนั้นก็จะขยับฐานะขึ้นมาเป็นเจ้าของกิจการค้าขายจนถึงเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญในประเทศ ในขณะที่ชาวมลายูท้องถิ่นส่วนใหญ่กลับอยู่ในภาคการเกษตรและเครื่องจักรใน ความเชื่อทางศาสนาที่มีการดำเนินชีวิตที่มีได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ จึงทำให้เกิดความไม่พอใจในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศมาเป็นลำดับ จนเมื่อหลังจากได้อิสรภาพจากประเทศอังกฤษแล้ว ความขัดแย้งภายในประเทศดังที่กล่าวมาข้างต้นก็ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

จนเมื่อปี 1991 (รุ่งทิวา นาคอุไร, 2545) รัฐบาลนายมหาธีร์ มูฮำหมัด ได้กำหนดวิสัยทัศน์ 2020 สำหรับประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ จากเดิมปัญหาเกิดจากการให้สิทธิชาวมาเลเซียผู้เป็นกบฏบุตรทำให้เข้าถึงระบบเศรษฐกิจซึ่งเดิมมีแต่ชาวจีนและอินเดียนั้นที่เข้าถึงได้ ซึ่งเป็นการมองคนเพียงกลุ่มเดียว วิสัยทัศน์ 2020 ได้มองปัญหาในภาพรวมโดยไม่แบ่งถึงไปที่กลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง แต่กลับพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในภาพรวมของประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ ด้วยการสร้างเอกภาพของประเทศผ่านความทันสมัย ตามค่านิยมเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย (สุภการ สิริไพศาล และ อติสร ศักดิ์สูง, 2552) ตัวอย่างของการพัฒนาดังกล่าว เช่น การสร้างทางด่วนเชื่อมประเทศจากภูมิภาคทางเหนือ-ใต้, ดิกลแผลเปร โดเนส, ท่าเรือแห่งใหม่, เมืองหลวงแห่งใหม่ปูตราจายา, รถยนต์โปรตอน เหล่านี้เป็นต้น โดยเฉพาะการพัฒนาการศึกษาที่ส่งเสริมความหลากหลายทางการศึกษา การเพิ่มวิชาวพลเมืองที่ดีและวิชาประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นประเทศมาเลเซีย ดังนั้นจะเห็นว่าประเทศมาเลเซียมีความพยายามที่จะผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการใช้นโยบายที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมนิยมโดยอาศัยการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นเสมือนเครื่องมือในการประสานรอยร้าวที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จนในปัจจุบันประเทศมาเลเซียเป็นประเทศชั้นนำประเทศหนึ่งในอาเซียน และความขัดแย้งภายในประเทศก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งถึงแม้ถึงแล้วกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาจยังมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้เลือกที่จะใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา แต่จะใช้แนวทางการเมืองและสันติวิธีในการแก้ปัญหาของชาติ เพื่อให้เกิดเอกภาพตามวิสัยทัศน์ 2020 ที่ให้ความสำคัญของค่านิยมเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย

2. ออสเตรเลีย

ถึงแม้ว่านโยบายด้านการสร้างความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศออสเตรเลียจะเป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาผู้อพยพก็ตาม (Australian Government Department of Social Services, 2014) แต่ก็สามารถนำมาเป็นตัวอย่างหนึ่งของประเทศที่มีการสร้างสังคมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมได้ หลักคิดที่ประเทศออสเตรเลียหยิบยกนโยบายความเป็นพหุวัฒนธรรมมาใช้ด้วยเห็นว่าเป็นสภาพสังคมที่เกื้อกูลต่อการแข่งขันในเวทีโลกที่เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการ เข้าร่วม ฝึกหัด และดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายและไม่ถูกแบ่งแยก ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการสร้างให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคมด้วยการสร้างความเป็นเจ้าของ การเคารพในความหลากหลาย การส่งเสริมให้เข้าถึงค่านิยม ความเป็นตัวตนและพลเมืองของประเทศออสเตรเลียที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

โดยเมื่อปี ค.ศ. 1996 รัฐบาลในขณะนั้นได้ให้ปฏิญญาใหม่ต่อรัฐสภาของประเทศออสเตรเลียในเรื่องข้อตกลงในการเคารพต่อกลุ่มพันธุ์อื่นๆดังนี้

- ปฏิญญาในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิของประชาชนชาวออสเตรเลียที่จะได้รับการดูแลที่เท่าเทียมกันด้วยความเคารพโดยไม่สนใจว่าคนนั้นจะต่างกลุ่มพันธุ์ ต่างสีผิว ต่างความเชื่อหรือต่างจุดกำเนิด
- ปฏิญญาในข้อตกลงว่าด้วยการสนับสนุนนโยบายการอพยพโดยไม่แบ่งแยกในเรื่องกลุ่มพันธุ์ สีผิว ความเชื่อหรือจุดกำเนิด
- ปฏิญญาในข้อตกลงว่าด้วยการกระบวนกรในการปรองดองระหว่างประชาชนชาวอะบอริจินและชาวเกาะดั้งเดิมในเรื่องของการชดเชยทางสังคมในเชิงลึกและในเรื่องความบกพร่องทางเศรษฐกิจของกลุ่มพันธุ์เหล่านี้
- ปฏิญญาในข้อตกลงว่าด้วยการสนับสนุนประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ยอมรับฟังความคิดเห็นและเป็นสังคมที่เปิดกว้าง เป็นหนึ่งเดียวด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดต่อชาติสถาบันประชาธิปไตยและค่านิยมของประชาชนชาวออสเตรเลีย
- ยกเลิกความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ใดๆ ที่ไม่สอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประเทศออสเตรเลียต้องการ

3. ประชาคมอาเซียน

หนึ่งในหลักการสำคัญของการก่อตั้งประชาคมอาเซียนก็คือ การเคารพในอิสรภาพและภรรตภาพ ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดนและอัตลักษณ์ของชาตินั้นๆ ซึ่งหลักการเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อ.ศุลยภาค ปรีชารัชช (2555) เสนอเรื่องการอยู่ร่วมกันในประชาคมอาเซียน โดยให้ขยายมุมมองในการศึกษาด้านประเพณีวัฒนธรรมโดยให้มองข้ามขอบเขตของรัฐออกไป และใช้ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันเป็นหลักการในการมองประวัติศาสตร์เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน เช่น การมองวิถีแบบเรือนแพ ซึ่งจะมีอยู่โดยทั่วไปในภูมิภาคอาเซียน เช่น ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา หรือที่เกาะปันหยี นอกจากนี้ชุมชนในลักษณะนี้ยังมีอยู่ที่ประเทศบรูไนและกัมพูชา

บริเวณ โคนเลสาบอิกด้วย ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะทำให้คนในประชาคมอาเซียนมีความรู้สึกกว่าประชาคมมีความหลากหลาย โดยเส้นเขตแดนก็ไม่สามารถมาวางกัน สิ่งเหล่านี้ได้ จนเกิดรู้สึกเคารพในความหลากหลายและส่งผลให้ลดความขัดแย้งต่างๆ ในภูมิภาคได้ง่ายขึ้น

ที่นอกเหนือจากนั้น ประชาคมอาเซียนยังเป็นส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดร.นิชานต์ สิงห์พทุททางกูร (2560) เสนอว่าประชาคมอาเซียนจะเป็นส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในลักษณะเป็นคนกลางที่ดี เนื่องจากประเทศสมาชิกมีความหลากหลายโดยมีทั้งประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิม เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไน ประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นชาวพุทธ เช่น พม่า ลาว กัมพูชา รวมทั้งประเทศที่มีปัญหากลุ่มแบ่งแยกดินแดนและความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ ดังนั้นมุมมองต่อปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความหลากหลายมากกว่าที่จะให้ประเทศใดประเทศหนึ่งมาเป็นตัวกลางในการแก้ปัญหาเช่นปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ประชาคมอาเซียนเข้ามาแก้ปัญหาในพื้นที่นั้น รัฐบาลไทยคงจะต้องจัดเตรียมพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การแก้ปัญหา โดยหากถือว่าการรักษาความปลอดภัยและลดเหตุรุนแรงเป็นการแก้ปัญหาระยะสั้นและการเข้ามาเป็นตัวกลางในการเจรจาโดยมีคนกลางคืออาเซียนเป็นการแก้ปัญหาระยะยาวแล้ว การสร้างค่านิยมแบบสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คือเป็นการแก้ปัญหาในระยะปานกลางหรือเป็นแกนกลางในการเชื่อมต่อการแก้ปัญหาในแต่ละระยะให้สอดคล้องต่อกันเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยสังคมพหุวัฒนธรรมเนื่องด้วยปัญหาการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่ความคิดของคนในสังคมได้ถูกบิดเบือน ถูกปลุกกระดมโดยใช้สังคมแบบอิสลามบริสุทธิ์มาเป็นเงื่อนไขในการสร้างความเกลียดชัง และพยายามที่จะให้คนไทยเชื้อสายมลายูเกลียดชังคนไทยในสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ทั้งๆ ที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ดำเนินไปตามหลักภูมิรัฐศาสตร์ (ครองชัย หัตถดา, 2550) ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะนี้มีขึ้นทั่วทุกมุมโลกแทบไม่มีเมืองใดหรือรัฐใดที่ไม่เคยประสบเหตุการณ์ดังกล่าวมาก่อน ดังนั้น การสร้างความเข้าใจเช่นนี้จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเสริมสร้างให้เกิดการยอมรับในสังคมพหุวัฒนธรรมและทำให้เกิดการยอมรับสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีความแตกต่างได้อีกด้วย

พหุวัฒนธรรมเป็นนโยบายที่เน้นการยอมรับลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรมที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยึดถือ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550) ลักษณะเด่นของนโยบายพหุวัฒนธรรมคือ การยอมรับและสนับสนุนการดำรงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น การใช้ภาษาพูดของกลุ่ม การมีสื่อสิ่งพิมพ์/ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ภาษาของแต่ละกลุ่ม การจัดงานประเพณี ศาสนา การแต่งกาย การแสดงทางศิลปวัฒนธรรมของทุกกลุ่ม การอนุญาตให้ประชาชนถือสัญชาติได้สองสัญชาติ (dual citizenship) ตลอดจน

เจน สุขศรีทอง วิเชียร ตันศิริภคกุล สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และพร ภิศก

การเปิดโอกาสทางการศึกษา การได้งานทำ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับบริการสาธารณะต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องนำมาพิจารณาและเสริมสร้างให้เกิดขึ้นมากที่สุดเพราะจะเป็นแนวทางการแก้ปัญหาทางสังคมได้อย่างยั่งยืนและถาวร

ทั้งนี้ นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562 (สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การที่สังคมไทย และสังคมในพื้นที่ ต้องยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย

1. ส่งเสริมคุณค่าและการยอมรับการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีเกียรติศักดิ์ศรี และเท่าเทียมกัน โดยเคารพคุณค่าของทุกศาสนา และชาติพันธุ์ ให้ความสำคัญกับภาษา วัฒนธรรม และการศึกษาของท้องถิ่น ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนตามหลักการที่ดีงามของศาสนา - ส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐทุกฝ่าย เกิดความตระหนัก มีความเข้าใจลึกซึ้งยอมรับและเห็นในคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน ในพื้นที่ รวมทั้ง ให้ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน และคัดสรรข้าราชการที่มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจ ในประเด็นศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ตลอดจน มีจิตอาสาพร้อมเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ และมีการจัดฝึกอบรม สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

2. ส่งเสริมให้การดำเนินวิถีชีวิตและการปฏิบัติตามหลักศาสนาทุกศาสนาเป็นไปโดยไม่มีอุปสรรค โดยปรับทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง ปรับหลักกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้เอื้อต่อเสรีภาพ การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา ขจัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรม และทุกฝ่ายต้องศึกษา ทำความเข้าใจ และยอมรับในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เพื่อทำให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

3. เสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับประชาชนทั้งในพื้นที่ และสังคมไทย ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ พร้อมผนึกกำลังแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยเปิดพื้นที่การสื่อสาร เพื่อสร้าง ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงในพื้นที่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบน ความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะระหว่างเด็ก และเยาวชนต่างศาสนา

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นมีความสลับซับซ้อนเกินกว่าที่ได้คาดคิดไว้ เริ่มตั้งแต่ในเรื่องของความหมายซึ่งคำว่าสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นการผสมคำไทยเพื่อใช้แทนคำในภาษาอังกฤษ คำว่า Multicultural Society จึงอาจทำให้ความหมายดั้งเดิมในภาษาอังกฤษเมื่อแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้วไม่เหมือนเดิมหรือผิดเพี้ยนไปบ้าง นอกจากนี้พหุวัฒนธรรมยังมีลักษณะและประเภทที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิดพื้นฐานของสังคมนั้นๆ สังคมอเมริกันดั้งเดิมในยุคก่อร่างสร้างประเทศอาจใช้พหุวัฒนธรรมแบบ

อนุรักษนิยมเพื่อทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ ในขณะที่พหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมซึ่งเน้นในเรื่องความมีเสรีภาพและความยุติธรรมอาจเสนอพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป จนถึงพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ที่มีทฤษฎีหลังภาวะทันสมัยเป็นพื้นฐาน โดยอาจตั้งคำถามถึงความเสมอภาค การกดทับ และการรื้อสร้างวาทกรรมเพื่อที่จะทำให้พหุวัฒนธรรมมีความสอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบันได้มากขึ้น นอกจากนี้บทความยังได้เสนอตัวแบบที่หลากหลายในการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปใช้ เช่น นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศออสเตรเลียซึ่งเป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์อีกทั้งมีการเปิดรับผู้อพยพเข้าไปในประเทศเป็นจำนวนมาก หรือแม้กระทั่งนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในลักษณะพหุภาคีอย่างเช่น อาเซียนซึ่งประกอบด้วยประเทศที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรมอันหลากหลาย หรือแม้แต่ประเทศที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านของไทยอย่างประเทศมาเลเซีย ซึ่งเคยมีปัญหาคความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์มาก่อนเช่นเดียวกัน โดยแต่ละตัวแบบก็มีการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปใช้ในแง่มุมที่แตกต่างกันอย่างใดก็ได้ สำหรับประเทศไทยนั้นเพิ่งมีการได้นำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมมาใช้เป็นกรอบนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในห้วงไม่กี่ปีมานี้ ซึ่งปัญหาในพื้นที่ดังกล่าวไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีความสลับซับซ้อน มีมิติของปัญหาที่หลากหลาย แต่ปัญหาส่วนหนึ่งที่ตรวจพบก็คือการพยายามปลุกกระดมให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างคนต่างชาติพันธุ์และต่างศาสนา ดังนั้นการที่รัฐบาลโดยเฉพาะข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการและประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่จะได้มีความรู้ในเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้เพื่อที่จะเข้าใจในหลักการของสังคมพหุวัฒนธรรมที่แท้จริงและเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการที่จะได้นำเอาองค์ความรู้เรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยให้สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืนและถาวรตลอดไป

รายการอ้างอิง

- กฤษฎิกา คงสมพงษ์. (2552). *บริหารการตลาดในพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ครองชัย หัตถา. (2550). *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติกรณีจังหวัดชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- คุณภาค ปรีชารัชช. (2555). *อัตลักษณ์และวิสัยทัศน์ของอาเซียนกับความหลากหลายในประชาคมเดียว*. วันที่ค้นข้อมูล 11 มกราคม 2563, เข้าถึงได้จาก <http://www.siamintelligence.com/diversity-of-ethnic-groups-in-asean-community/>

Banting, K., & Kymlicka, W., (Eds). (2006). *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Chandra, B., & Mahajan, S. (2007). *Composite Culture in a Multicultural Society* (Kindle Edition). London: Pearson Longman.

Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Kymlicka, W. (2018). *Liberal Multiculturalism as a Political Theory of State-Minority Relations*, *SAGE journals*. Retrieved January 12, 2017, from <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0090591717696021>

Larison, D. (2005). *Conservative Multiculturalism? In The American Conservative*. Retrieved January 22, 2020, from at <https://www.theamericanconservative.com/larison/conservative-multiculturalism/>

Michelle, A., Koh, Y., Bryant, K., Nordstrom, A. R., & Owens, K. U. (n.d.). *Critical Multiculturalism Beautiful Rising*. Retrieved January 12, 2017, from <https://beautifulrising.org/tool/critical-multiculturalism>

Oxford. (2018). *Oxford Dictionary*. Oxford, UK: Oxford University Press.